

Απόστολος Πιερρής

Δωρικές και Ολυμπιακές Μελέτες

Βοιωτική Γλυπτική

κατά τον 7^ο και 6^ο Αιώνα π.Χ.

31 Μαρτίου 2015

Ούτε ο τόπος εύρεσης ενός γλυπτού της Αρχαϊκής εποχής, μήτε η καταγωγή του μαρμάρου, είναι καθοριστικά καθ' εαυτά για την απόδοση του έργου τέχνης σε ομάδες, εργαστήρια ή «Σχολές». (Ναξιακή Σχολή, Βορειοανατολική Σχολή κλπ.) Η αντίθετη υπόθεση έχει οδηγήσει σε παντοειδείς συγχύσεις, παραγνωρίζει δε τον βαθμό επικοινωνίας μεταξύ των διαφόρων σημαντικών κέντρων και γενικότερα στον Ελληνικό χώρο, καθώς και την ενότητα της ανάπτυξης από την ανάδυση της Μορφής, στην αρχή της περιόδου (τέλος του 8^{ου} αιώνα, προ του 700 π.Χ.) μέχρι την τελική φάση πριν την Μεταμόρφωση της Μορφής και την Κλασσική Ακμή στις αρχές του 5ου αιώνα. **Το σωστό είναι να κατανοήσουμε πρώτα τις δρώσες αρχές στην αποτέλεση της πλαστικής μορφής και μετά να ερμηνεύσουμε τα αρχαιολογικά δεδομένα κατά πλάτος. Τις όποιες τοπικές ιδιαιτερότητες και συναφείς τεχνοτροπικές τυπολογίες τις διακρίνουμε καν ορθά και τις καταλαβαίνουμε στον πραγματικό τους ορίζοντα ιδιοχαρακτήρα όταν αποκτήσουμε σαφή αντίληψη των ενεργούντων μορφοπλαστικών ρυθμών.**

Μια ιδιαίτερα σημαντική περίπτωση μελέτης των εξελίξεων στην τέχνη της Αρχαϊκής Εποχής αποτελούν τα έργα που συνδέονται με τη Βοιωτία, προεξεχόντως η πλούσια σειρά Κούρων από το Ιερό του Απόλλωνος Πτώου, πάνω από την Ακραίφεια.

[Cf. κυρίως Fr. R. Grace, *Archaic Sculpture in Boeotia*, 1939 και J. Ducat, *Les Kouroi du Ptoion, Le Sanctuaire d' Apollon Ptoieus a l' Époque Archaique*, 1971].

Από το πρώτο μισό του 7ου αιώνα, ένα ξόανο από πωρόλιθο αρχίζει τη σειρά στο ιερό του Πτώου (No. 46, Pl. XVII-XVIII Ducat = Tafel 210a-b Karakasi, αν, όπως φαίνεται, τα δυο θραύσματα του αγάλματος συνανήκουν). Η καταγωγή από την ιδέα του κίονα και του δένδρου είναι σαφής στο κυλινδροειδές σχήμα του αγάλματος. Η αντιπαράθεση προς τη δοκόσχημο, σανιδοειδή σύλληψη της μορφής είναι αποκαλυπτική. (V. τη σχετικά νεωστί ανακαλυφθείσα (Νοέμβριος 2000) Κόρη στη Σελλάδα της Θήρας, K. Karakasi, *Archaische Koren*, Tafel 76, Thera Museum 318; το αφιέρωμα της Νικάνδρης στη Δήλο, Karakasi, Tafeln 62-63, 213; Κόρη της Auxerre, Tafel 53a-d Karakasi = Alscher, I, Abb. 65a-d). Έτσι η ΚρητοΔωρική καθαρή Δαιδαλική σανιδόμορφος τέχνη αντιπαρατίθεται προς την Ιωνική κυλινδροειδή ευθύς εξ αρχής. (Για τον Ιωνικό Ρυθμό στην πρώιμη Πλαστική Κορών, δείτε τις Κόρες από τη Σάμο στο Παρίσι και στο Βαθύ, Tafeln 4-7 Karakasi).

Η Ιωνική πλαστική παρουσία στην Βοιωτία συνδυάζεται από την σχεδόν σύγχρονο παρόμοια ποιητική. Το Ιωνικό έπος μεταφέρεται, τροποποιούμενο αλλά διατηρούν την ουσιώδη αναφορά προς την Ιωνική πρόσληψη του Δωρικού βιώματος και πνεύματος, στην Βοιωτική παράδοση με τον Ησίοδο κατά την όγδοη δεκαετία του 8^{ου} αιώνα π.Χ.

Ήδη εξ αρχής διαπιστώνεται λοιπόν Ανατολική Ιωνική επίδραση στο Βοιωτικό ξοανόμορφο έργο. (Το ότι στην αναθηματική επιγραφή το κολοβωμένο όνομα του γλυπτού αναφέρεται χωρίς εθνικό και τοπικό προσδιορισμό, υποδηλώνει κατά τον Ducat ότι πρόκειται όχι μόνο για Βοιωτό αλλά για Ακραιφέα, *op.cit.* pp. 79. Η επιγραφή βουστροφηδόν έχει ως εξής: ...]ρον ανέθεκε τοι Άπολ/ονι τοι Πτοιει/[...]οτος έποιφεσε). Όμως μαζί με αυτό, λίγο αργότερα, στην Κόρη Περιορραντηρίου Pl. 47A-B Ducat (αν σώμα και κεφαλή αποτελούν όλο, όπερ πιθανόν), μαζί με την Ιωνική διαστολή, εμφανίζεται η Δωρική επιρροή με την ισχυρή τεκτονική του

σωματότυπου. Η ορισμένη σχέση των μερών συνιστά την ενότητα του όλου, όχι η συμπερίληψή του δια ομαλά συνεχούς και δυναμικά συνέχουσας γραμμής και επιφάνειας πέρατος.

Το ξοανόμορφο άγαλμα ενδέχεται να μην είναι Κόρη, όπως ίσως εκ πρώτης όψης φαίνεται και εξελήφθη. Δυνατόν και πιθανόν να αποτελεί είδωλο Απόλλωνος Μουσαγέτη, Κιθαρωδού (Σεμνή Καρούζου, cf. J. Ducat, *op.cit.*, pp. 81-2). Ο τονισμός του στήθους, ακόμη και μέσα από τα ποδήρη άμφια του Κιθαρωδού, είναι σύνηθες φαινόμενο της Απολλώνιας τέχνης υστερότερα. Η γυμναστική έξαρση του Κουρικού στέρνου είναι επίσης εμφατική στην Αρχαϊκή Γυμναστική. Παραγνώριση τέτοιων θεμελιωδών δεδομένων έχει οδηγήσει και στην παρανόηση του διογκούμενου στήθους στον Μυρτίλο, ηνίοχο του Οινόμαου, από το Ανατολικό αέτωμα του Ναού του Διός στην Ολυμπία. Τον θεώρησαν θεραπαινίδα της Στερόπης: διαδεδομένο σφάλμα. Φορά τον ποδήρη ηνιοχικό χιτώνα. (Ηνίοχος των Δελφών, Ηνίοχος από ζωφόρο του Μουσουλίου και Ηνίοχος της Μοτύης (Σικελία).

Παραβολή προς το λίγο μεταγενέστερο σύμπλεγμα του αγκαλιασμένου ζεύγους Δέρμυ και Κίτυλου, από την Τανάγρα (Αθήνα, πωρόλιθος), δείχνει την Ιωνική καταγωγή (τα πρώτα της Δήλου) του σωματότυπου (στενό στέρνο και ώμοι) και την γυμναστική έξαρση του στέρνου. [No. 11: Figs. 76-77 Richter = Buschor Abb. 37-38 = Abb. 72a-b Alschér, vol. I]. Ακόμη υστερώτερος (γύρο στο 590 π.Χ.) ο κορμός No. 179 (Pl. XCVIII – C) = Abb. 38 Alschér, ένας μεταξύ όλων, διαδηλώνει την ερατή εξόγκωση του γυμνασμένου, μυώδους στέρνου. Φανταζόμενοι το σώμα αυτό ενδεδυμένο μακριά ρόμπα, βλέπουμε την διέγερση του στήθους υπό το φόρεμα που μπορεί να παραπλανήσει ως προς το φύλο τους νεωτερικούς!

Αν και αναθηματικοί Κούροι προσφέρονταν σε ιερά Γυναικείων θεοτήτων, υφίσταται απόλυτη και σημαίνουσα ασυμμετρία εν

προκειμένω: ουδέποτε συνέβαινε θήλεια αφιέρωση σε Άρρενες θεούς. Από τον υπέρ την εκατοντάδα αριθμό αρχαϊκών Κούρων αρχαιολογικά τεκμηριωμένων στο Πτώον, υπάρχει μόνο μια αναμφισβήτητη κεφαλή Κόρης προερχόμενη από εκεί, και σε εντόπιο μάρμαρο (Tafel 211 Karakasi = No. 138, Pl. LXVIII, Ducat). Και αυτή η μία αντιπροσωπεύει όλη τη σωζόμενη παραγωγή από τη Βοιωτία εν γένει. Ασφαλώς δε και αυτή ήταν αφιερωμένη σε πάρεδρο θεότητα, την Αθηνά Προναία, είναι συναφής δε προς Κόρη από την Ακρόπολη (cf. J. Ducat, *op.cit.*, pp. 443-444). Αλλά για το ξοανόμορφο άγαλμα η αφιέρωση κατά την επ' αυτού επιγραφή γίνεται στον Απόλλωνα.

Ο άνω κορμός του Κούρου No. 56 (Pl. XXVII-XXVIII) Ducat, από εντόπιο μάρμαρο, συνεχίζει την Ιωνική επίδραση του ξοανόμορφου αγάλματος No. 46. Το στενό στέρνο είναι χαρακτηριστικό και παραπέμπει στους πρώτους Κούρους της Δήλου. Όμως η διέγερση (αν και απαλή) του στήθους, οι ισχυροί ώμοι και διαμορφωμένοι βραχίονες, και οι έντονες κλείδες του λαιμού, δείχνουν τη σύλληψη του Δωρικού ρυθμού. **Εξαρχής παρουσιάζεται ο συγκριτιστικός χαρακτήρας της Βοιωτικής ιδιοτεχνοτροπίας.**

Η κεφαλή κολοσσικού Κούρου No. 58 (Pl. XXIX-XXX) Ducat = No. 10: Figs. 72-75 Richter = Abb. 37a-b Alscher = Figs. 71-72 Grace = Gerke, Tafel 35), πιθανώς από εντόπιο μάρμαρο, **εκφράζει Βοιωτικό χαρακτήρα.** Αλλά ορθά ο Lullies ("*Zur frühe Böotische Plastik*", *JDI* 51, 1936, p. 138) έχει υποδείξει σχέσεις προς την Κεφαλή Σφίγγας από την Καλυδώνα (π.χ. H. Payne, *Necrocorinthia*, Pl. 49, 1-2), την κολοσσική Ήρα της Ολυμπίας (Alscher, Abb. 73a-e = Gerke, Tafel 9) και σε υστερότερη εκδοχή, τον Χρυσάορα από το αέτωμα του Ναού της Αρτέμιδος στην Κέρκυρα (G. Rodenwaldt, *Altdorische Bildwerke in Korfu*, Tafeln, 16-19 = Gerke, Tafel 7). Η

έκφραση του προσώπου στη Βοιωτική Κεφαλή και στην Ήρα είναι ταυτόσημη.

Καλυδών, Ολυμπία, Κέρκυρα. Πρόκειται επομένως για Κορινθιακή γλυπτική επίδραση στη Βοιωτία, παράλληλη προς την ανάλογη στην Αττική, που έχω αναλύσει. Η σύγκριση της Βοιωτικής Κεφαλής προς την πλησιέστερη αντίστοιχη Αττική από την ομάδα του Σουνίου (No. 2: Figs. 33-39 Richter = Abb. 69a-e Alscher) είναι αποκαλυπτική για τις παραλλαγές κατά τις οποίες ο Δωρικός Κορινθιακός ρυθμός σχίζεται στις δύο γειτονικές χώρες, Αττική και Βοιωτία. Το κάτω μέρος του προσώπου στην περιοχή του στόματος και το ίδιο το στόμα είναι μικρότερο στον Αττικό, αποφασιστικότερο στον Βοιωτικό Κούρο με μακρά και στενά χείλη, σαν να είναι τραβηγμένα μέσα στο στόμα. Μάτια και μέτωπο αντίστροφα. Η μύτη κοντύτερη και πιο διεσταλμένη στους ρώθωνες για τον Βοιωτικό, η γραμμή από άκρας μύτης εις έξω οφθαλμού συνεχέστερη και ευγλωπτότερη στον Αττικό Κούρο. Επιμηκέστερο το οβάλ του Βοιωτικού Κούρου, στρογγυλότερα τα χαρακτηριστικά του Αττικού προσώπου. **Μια χαρίεσσα παρθενική αιδώς αμήχανης ηβικής ακμής νεότητας εν κάλλει εκφράζεται από την Αττική όψη, πρόκληση υπεροχής και βεβαιότητα, σχεδόν ειρωνική, κυριαρχίας του ερατού τέλους αποπνέει το Βοιωτικό πρόσωπο.**

Το αυτί του Αττικού αριστούργημα στιλιζαρισμένης διακοσμητικής απόδοσης, σαν κιονόκρανο Ιωνικού κίονα, - πιο μαζεμένη, απλούστερη και μικρότερη η σχηματοποίηση του Βοιωτικού αυτιού.

Αν στην κεχαριτωμένη αιδώ της νεανικής ακμής (Αττικός Κούρος) και στην υπεροπτική υπερηφάνεια (Βοιωτικός), προσθέσουμε τη λάμψη του κάλλους και την χαρά του υπερτελούς που αναβλύζουν από τον Αργείο Κλέοβι και Βίτωνα, λαμβάνουμε το τρίπτυχο της

Ελλαδικής λατρείας του πρωθήβη Απόλλωνα γλυπτικά εκπεφρασμένο και ζωντανό.

Ένα Βοιωτικό πρόσωπο νεανικής ειρωνικής αγερωχείας προβάλλει ο πρώιμος Κούρος No. 39: Figs. 151-153 (στο Βρετανικό Μουσείο, πιθανώς από Βοιωτία, μάρμαρο δε τύπου Βοιωτικού, αδρόκοκκο, με μαυροειδή στίγματα ή νευρώσεις). Όμως η συνάφεια του προσώπου προς την Αργεία τέχνη, και εσχάτως προς τις ΚρητοΔωρικές απαρχές (Δίποινος και Σκύλλις), προβάλλει emphaticά: φαίνεται με την απλή παράθεση αφ' ενός προς τις κεφαλές του Κλέοβι και Βίωνα στους Δελφούς (Abb. 70a-I Alschér, vol. I), αφ' ετέρου δε του αγάλματος από την Ελεύθερα (C. Davaras, *Dis Statue aus Astritsi*, Abb. 37-38), και τελικά προς το διασωθέν σχήμα του αγάλματος από το Αστρίτσι (op. cit., Abb. 1-7), και οι δύο τοποθεσίες στην Δωρική ζώνη της Κεντρικής Κρήτης. Το σώμα ανήκει στην ομάδα του Σουνίου. Υπερτονισμένη λόγω απρόσεκτων αναλογιών η Σουνιακή στενότητα της μέσης. Μια συνεχής ρέουσα καμπύλη επιτρέχει ως πέρασ ορίζουσα το περί-γραμμα ως ολο-γραμμα, αποτελεί την συνέχουσα αρχή της μορφής κατά τον Ιωνικό Ρυθμό. Βοιωτός γλύπτης το έφτιαξε επηρεασμένος από την Αττική τέχνη της πρώιμης εποχής (δεύτερο ήμισυ του 7^{ου} αιώνα π.Χ.). Αποτελεί επιβόητο παράδειγμα υστερούσης αρμονία εκλεκτικιστικής σύνθεσης.

Οι σχέσεις Αττικής – Βοιωτίας τότε πρέπει να ήσαν στενές.

[Ιδιαίτερες σχέσεις συνεχιζόμενες στο δεύτερο μισό του 6^{ου} αιώνα υποδηλώνουν δύο επιγραφές, η μία σε δωρικό κιονόκρανο που έφερε ανάθημα και η άλλη σε βάση, η πρώτη από τον Αλκμαιωνίδα υιό του Αλκμαίωνα (No. 141, Pl. LXXI-LXXII Ducat) και η δεύτερη από τον τύραννο Ίππαρχο του Πεισιστράτου (No. 142, Pl. LXXIII-LXXIV Ducat)].

Ο Κούρος No. 31: Figs. 132-133, 136-137 Richter = Buschor Abb. 57-59 = Homann-Wedeking Abb.46 = Abb. 71a-c Alscher vol. I, στην Αθήνα, βρέθηκε στο Μοσχάτο, μάλλον νησιωτικό μάρμαρο. Προηγείται χρονολογικά του προηγούμενου, είναι κοντύτερα στους πρώτιστους στενόστερνους Κούρους της Δήλου. Αλλά η κεφαλή και η φυσιογνωμία του προσώπου είναι Βοιωτικές. Παραβλητέος ο Κούρος No. 33: Figs. 138-140 Richter, (από τον Ορχομενό, ίσως τελικά από το Πτώον, ως κατωτέρω). Ο σχηματισμός του αυτιού προέρχεται κατά ιδιαιτερότητα από τον κοινό των Βοιωτικών αρχετυπικής κεφαλής No. 10: Figs. 72-75 Richter και Κούρου No. 33 Richter. Ο κορμός του επίσης αναφέρεται στον Κούρο No. 107 (Pl. LI-LII) Ducat, από το Πτώο, πωρόλιθος. Η ισχυρή περιγραμματική καμπύλη, κοιλούται πιο έντονα κατά την μέση στον Κούρο από το Πτώο, και είναι πιο ευρύτερος, αλλά ο σωματότυπος είναι παρόμοιος.

Για τον ιδιωματικό Βοιωτικό σωματότυπο ευρίσκουμε διαφορετική κατεύθυνση. Ο Κούρος No. 63 (Pl. XXXI-XXXIII) Ducat = No. 34: Figs. 141-143 Richter είναι στη Θήβα και προέρχεται από το Πτώον, υλικό του δε είναι εντόπιο μάρμαρο. **Αποτελεί μια Βοιωτική ανάληψη της Σπαρτιατικής τεκτονικής του Κούρου της Φιγαλείας, υπό ελαφρά Αττική επιρροή.** Κορμός υπερβολικά υψιτενής. Ωμοπλάτες σχηματισμένες κατά το παράδειγμα του Κούρου της Φιγαλείας. Η κατασκευή είναι ατεχνέστερη στον Βοιωτικό Κούρο, όπως ιδιαίτερα γίνεται σαφές από την πλάγια όψη. Η διαμόρφωση του τονισμένου στήθους είναι ατελής περισσότερο στο άκρον, το χέρι σαν να είναι προσθετικό, η κάμψη στους αγκώνες άσχημη. Η μορφή δεν βγαίνει σθεναρά από τη σανιδοειδή δοκό, την οποία προϋποθέτει. Στην πλάγια όψη ιδίως η γραμμή της πλάτης είναι απλοϊκή, η μέση και η καμπύλη των γλουτών ανεπαρκής, το ίδιο και η εμπρόσθια επιφάνεια στην πλαϊνή όψη είναι εξ ολοκλήρου άτεχνη, κατεβαίνει μονοκόμματα και αλύγιστα.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η υπερφυσική ισχυρή γραμμώση των κοιλιακών μυών, σημάδι εξαιρετικά επίπονης γυμνασίας.

Η Αττική επίδραση διαφαίνεται στην προσπάθεια απόδοσης μιας αναγωγικής ροπής στην τεκτονική του σώματος, με υπερβάλλουσα επιμήκυνση στο ύψος, και προπαντός στην ανεπιτυχή απόπειρα χάραξης της χαρακτηριστικής Ιωνικής περιγραμματικής καμπύλης από μασχαλών εις πόδας. Για να βοηθηθεί αυτή η απόπειρα η μέση είναι στενή ενώ γοφοί και μηροί πλατυάζουν. Η κόμη πέφτει πλούσια και ριπιδοειδώς αναπεπταμένη προς την πλάτη, περίτεχνα επεξεργασμένη σε κοτσίδες με παράλληλες οριζόντιες συσφίξεις και υπέροχες διακοσμητικές απολήξεις.

Τα θραύσματα Κούρων No. 70 (Pl. XXXVI-XXXVII) Ducat και No. 77 (Pl. XL) Ducat, στη Θήβα, από το Πτώον, με, πιθανότερο, εντόπιο μάρμαρο, ανήκουν στην προγενέστερη γενιά των Ιωνικών Κούρων τύπου πρωιμότατου Δήλου (μέσα προς τέλος του 7ου αιώνα). Χαρακτηριστικό το στενό στήθος, υποδηλούν ραδινή κορμοστασιά.

Ο Κούρος No. 79 (Pl. XLI) Ducat, στη Θήβα, από το Πτώον, επίσης πιθανότατα ντόπιο μάρμαρο, αποτελεί επόμενο στάδιο του No. 63 στη γραμμή του Δωρισμού. Έχει εγκαταλειφθεί η αρχή της συνεχούσης το όλον και συνιστώσης τη μορφική ενότητα ρέουσας περιγραμματικής καμπύλης περάτωσης. Η σύνδεση των χειρών προς τον κορμό στους ώμους υστερεί σε πλαστικότητα, αλλά η οπίσθια καμπύλη του σώματος στην πλάγια όψη έχει αισθητά βελτιωθεί κινούμενη λειότερα. Σε αυτό το πλαίσιο οι γλουτοί σφαιρούνται αγλαώς. Επιβάλλεται η Δωρική Πελοποννησιακή αρχή του ορθογωνίου μασχαλών - άκρου πλάτους μηρών. Το στήθος διογκούται εράσμια, το γόνυ αρθρούται επιτήδεια, ο κορμός όμως παραμένει σε μαλακή τεκτονική. Έτσι ο Κορινθιακός ρυθμός και ο Αργεῖος συνδυάζονται σε μια Βοιωτική προκόπτουσα εντοπιότητα. Αντίστοιχα και συγχρονικά, η Αττική πλαστική μεταβαίνει από την

ομάδα του Σουνίου στην ομάδα του Κούρου της Αναβύσσου, όπως έχω αναλύσει.

Τις ειδικές και στενές σχέσεις Βοιωτίας και Αττικής μαρτυρεί και ο Κούρος No. 89: Figs. 291-292 Richter. Στην Αθήνα, βρέθηκε στην Κερατέα της Αττικής, πεντελικό μάρμαρο. Σωματότυπος και μορφολογία πανομοιότυπος προς τον Κούρο No. 79 Ducat. Και το πρόσωπο σαφώς Βοιωτικό, στην γραμμή από την πρωταρχική όψη No. 58 Ducat στην του τέλειου Κούρου No. 197 Ducat: παραβλητέο αμεσώτερα το πρόσωπο του Κούρου No. 33: Figs. 138-140 Richter, από τον Ορχομενό.

Στην κεφαλή No. 140 (Pl. LXX), Ducat, από το Πτώον, μάρμαρο ίσως Πεντελικό, όμως τέχνη Κορινθιακή. Σύγκριση με τον Χρυσάτορα από το αέτωμα του Ναού της Αρτέμιδας στην Κέρκυρα.

Μεταγενέστερο στάδιο της ίδιας χαρακτηριστικής όψης παρουσιάζει η ημίτομος Κεφαλή No. 112 (Pl. LV) Ducat, από πωρόλιθο, ντόπιο πιθανότατα. Το μείδίαμα και το σχήμα του στόματος είναι γλυκασμένα τα προηγούμενα, οι γραμμές, επίπεδα και όγκοι του προσώπου έχουν στρογγυλέψει. Έξοχη τέχνη.

Την υπέρβαση της τοπικότητας στις πλαστικές εξελίξεις της Αρχαϊκής Εποχής μαρτυρεί και ο Κούρος No. 117: Figs. 347-349 Richter, στην Γλυπτοθήκη Ny Carlsberg της Κοπεγχάγης, από την Πάρο και σε Πάριο μάρμαρο. Είναι μεταγενέστερος από τους κούρους της Κερατέας και του Πτώου που μόλις προανέφερα, αλλά σωματότυπος και μορφολογία είναι η αυτή. Αυτό είναι φανερό ιδιαίτερα στην εμπρόσθια όψη. Η κατά $\frac{3}{4}$ πλαϊνή τονίζει το προχωρημένο στάδιο αυτού του Κούρου. Στην οπίσθια, μαζί με την εξέλιξη (ραχιαίοι) βλέπουμε και αναφορές στον Κούρο της Φιγαλείας (ωμοπλάτες). Ο Κούρος της Κοπεγχάγης «βλέπει» προς τον Βοιωτικό επόμενο Κούρο No. 161 Ducat και τελικά προς τον μελλοντικό No. 202 Ducat.

Τη διασπορά τεχνοτροπικού ύφους, σε αντίθεση προς μια υποτιθέμενη κατηγοριοποίηση σε ομάδες βάσει τοπικής καταγωγής, δείχνει φανερά η κεφαλή No. 127: Figs. 369-370 Richter = Abb. 44 Alscher (vol. II). Είναι στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Πόλης, λέγεται, χωρίς να είναι τεκμηριωμένο, ότι προέρχεται από τη Ρόδο, αλλά το μάρμαρο μπλαβίζει ελαφρά με σκούρες νευρώσεις, πράγμα που ταιριάζει με Βοιωτική ύλη. Το δε πρόσωπο και η κόμμωση παραπέμπουν αμέσως στη θεμελιώδη Βοιωτική Κεφαλή από το Πτώον No. 58 Ducat, αποτελούσα το αμέσως επόμενο στάδιο εξέλιξής της. Πιο αποφασιστικό στρογγύλεμα του προσώπου, μαλάκωμα των γραμμών, οδηγεί στην κεφαλή (με τον ίδιο τύπο κόμμωσης) No. 128: Figs. 371-372 Richter, στο Βρετανικό Μουσείο, από τα Δίδυμα της Μ. Ασίας και σε νησιώτικο, φαίνεται, μάρμαρο. Η βασική σχέση προς τον Κορινθιακό γλυπτικό ρυθμό φαίνεται με την αντιπαραβολή αυτών των μεταμορφώσεων του Βοιωτικού προσώπου προς την ομάδα του Κούρου της Τενέας που έχω αναλύσει σε προηγούμενη μελέτη.

Τον Κούρο No. 63 Ducat συνεχίζει ο Κούρος από τον Ορχομενό No. 33: Figs. 138-140 Richter = Abb. 36 Alscher. Καθώς βρέθηκε το 1860 στη Μονή Σκρίπου στον Ορχομενό ίσως να προέρχεται και αυτός από το Πτώον. Το χαρακτηριστικό μπλαβίζον μάρμαρο της Βοιωτίας. Η τεκτονική του κορμού είναι όμοια, προϊόν υπεργύμνασης: πολλαπλές γραμμώσεις υπέρ φύσιν των κοιλιακών, ισχυροί και προεντεταμένοι στερνικοί μύες, έντονος σχηματισμός του θωρακικού διαφράγματος, μυώδης λοφοσειρά διακρίνουσα κορμό από μηρούς, πλατείς, ανηγερμένοι ώμοι, σφριγηλοί γλουτοί. Η πλάγια όψη πολύ πιο επιτυχημένη (ευγλωττότερες γραμμές εμπρόσθιας και οπίσθιας κατατομής κορμού-γλουτών-μηρών), καθώς και ο αρμός χεριών προς κορμό. Στην πλάτη η πλούσια κόμμωση πέφτει ως συνήθως πλατιά στους ώμους, περιστεφόμενη με ταινία που δένει πίσω.

Εξεζητημένη βοστρύχωση εκπίπτει εκ της ταινίας υπέρ το μέτωπο. Τα αυτιά έχουν κομψά διαμορφωθεί από δύο παράλληλες καμπύλες.

Η Αττική επίδραση λειτουργεί στην οριζουσα περιγραμματική καμπύλη από μασχαλών και κάτω, από κορυφής κεφαλής δια της άκρας κόμης προς τους ώμους, από την αντίστροφη καμπύλωση του εύγραμμου προσώπου. Η Ιωνική αρχή της μορφικής ενότητας δια της οριζουσας και περατούσης περι-γραφής με συνεχείς γραμμές και επιφάνειες του πέρατος, της επι-φάνειας, συνυπάρχει, σε δεύτερο πλάνο, υπερχαλυπτόμενη από τη ρωμαλέα αρμονία ανεπτυγμένων μελών συνερχομένων εις όλο.

Το πρόσωπο σχηματίζει ένα τέλειο αυγοειδές οβάλ, τα χαρακτηριστικά έχουν στρογγυλέψει από την πρωταρχική Βοιωτική όψη No. 58 Ducat. Οι οφρείς δεν ανασπώνται εις υψόροφο καμπύλη υπερφρόνησης, το στόμα γίνεται πιο οριζόντιο και έτσι χάνεται η υπερήφανη ειρωνεία του, τα μάγουλα είναι πιο λεία. Έχει απωλεσθεί η σκληρή και γωνιώδης αρμονία της ιδιομόρφου Βοιωτικής πρωτοκεφαλής.

Κορίνθια τέχνη με Αττική επίδραση σε Βοιωτικό βάθρο. Ο εκλεκτικισμός της Βοιωτικής τέχνης είναι διαρκές χαρακτηριστικό της.

Το Βοιωτικό πρόσωπο, εξελισσόμενο, συνεχίζεται στον Κούρο No. 147 (Pl. LXXVIII-LXXX) Ducat = Abb. 39a-b Alscher = No. 95: Figs. 306-311 Richter = Figs. 76-77 Grace = Abb. 74-75 Buschor = Gerke, Tafel 13, στην Αθήνα, από το Πτώον, μάρμαρο, φαίνεται, Νάξιο. Ιδιοσυγκρατικό αριστούργημα. Η όψη είναι αλάνθαστα Βοιωτική. Πρόγονός της είναι η αρχετυπική, ιδιόμορφη Κεφαλή No. 58 Ducat. Το πλατύ στόμα έχει οριζοντιωθεί, αλλά διακρατεί στην έκφραση την υπεροπτική αγέρωχη ειρωνεία του αρχαίου πρωτοτύπου, τρεπομένη εις αινιγματική και αιδήμονα αναμονή. Τα χαρακτηριστικά έχουν λειανθεί, το γωνιώδες και αιχμηρό εξέλιπε, αλλά στην προαναφερθείσα ημικεφαλή No. 112 (Pl. LV)

Ducat, βλέπουμε τη διαμεσολάβηση από την αρχαία κεφαλή στον υστερώτερο Κούρο. Όπως και στην Κεφαλή No. 127 Richter. Με την οποία παραβλητέα η Κεφαλή No. 128: Figs. 371-372 Richter από τα Δίδυμα της Μ. Ασίας. Πλησιέστερα, από το Πτώον, συγκρίνουμε την Κεφαλή No. 145 (Pl. LXXVII), μάρμαρο μάλλον Πεντελικό. Το ύφος εδώ είναι πιο μυστηριώδες.

Αλλά το σώμα του Κούρου No. 147 Ducat είναι υπεράγαν εκλεκτικιστικό. Ισχυρή περιγραμματική συνοχή δεν υπάρχει, αν και φαίνεται σαν να γίνεται μια ατελέσφορος προσπάθεια προς αυτό. Από τις μασχάλες στη μέση δεν καμπυλούνται επαρκώς, μετά δε η ορίζουσα περιγραφή είναι αβεβαία. Αλλά ενώ δεν συνέχεια το σώμα μετά την Ιωνική αρχή, η διάρθρωση της τεκτονικής του δεν είναι επαρκής επίσης. Στους μαλακούς όγκους των μελών (ιδιαίτερα emphaticά στην κοιλιακή χώρα), η μυϊκή δομή εξαφανίζεται, ούτε τα μέλη διαφοροποιούνται και διακρίνονται με σαφή όρια μεταξύ τους. Μια συνεχής επιφάνεια φαίνεται όντως να αποτελεί το ορίζον πέρας του σώματος – η ήπια διόγκωση στήθους και γλουτών εντάσσεται στην ομαλή συνέχεια της ολογραμμικής επιφάνειας. Και ενώ η κάπως παχεία σάρκωση και μαλακή μυϊκή έμφαση υποδηλώνει σαφή επιρροή από το Ανατολικό Αιγαίο και τον ΑνατολικοΙωνικό ρυθμό, ταυτόχρονα εμφανίζεται γυμναστική διαμόρφωση των μελών υπονοούμενη μάλλον παρά ενεργός, τόση πάντως ώστε να συγκροτεί την παρουσία του Κούρου η αρμονική συνίζηση των μόλις υποδηλούμενων μυϊκών μαζών των μελών. Και έτσι Δωρικό και Ιωνικό συνηχούν σε μια χαμηλότερη τονικότητα. Η Κορινθιακή τεχνοτροπία έχει προχωρήσει ένα αποφασιστικό βήμα προς τον Ιωνικό Ρυθμό.

Επιστροφή από αυτό το βήμα κάνει ο Κούρος No. 157 (Pl. LXXXV-LXXXVI) Ducat = No. 94: Figs. 302-305 Richter, από το Πτώον, στις Θήβες, με εντόπιο μάρμαρο. Ρέουσα περιγραμματική περάτωση συνεκτική του όλου επίσης δεν λειτουργεί και σε αυτόν τον Κούρο. Αλλά η τεκτονική του

σώματος οργανώνεται αποτελεσματικότερα από τη διάρθρωση μυϊκώς διηγερμένων μελών σε συσχετισμούς αρμονίας μεταξύ τους. Γλουτοί και μηροί στις πλάγιες όψεις αποτελούν θαύμα μορφής. Το χέρι κατά βραχίονα και πήχυ είναι επίσης απαράμιλλα εύσημο. Στην πλάτη ωμοπλάτες και ραχιαίοι τονίζονται εις ένδειξη έμμετρης γυμναστικής ακμής. Οι κοιλιακοί χαράσσονται περισσότερο σχηματικά στυλιζαρισμένα και διακοσμητικά παρά πλάθονται, αλλά υποδηλούνται εμφατικά. Το στήθος πλατύ, διήγερται ήπια.

Το πρόσωπο συνεχίζει την εξέλιξη από τον προηγούμενο Κούρο και έτσι συνέχεται στην ίδια Βοιωτική γραμμή ανάπτυξης. Αλλά τώρα η όψη έχει αποκτήσει τον κανονικό τύπο που έχω επισημάνει ως Απολλώνειο και τον συναντούμε π.χ. στον Κούρο της Τενέας. Όμως η καθαρότερη μορφολογική και εκφραστική προσομοίωση του προσώπου του εν προκειμένω Κούρου από το Πτώον είναι με την όψη του Κούρου της Μήλου, No. 86: Figs. 273-279 Richter (στην Αθήνα, Νάξιο μάρμαρο). **Η διαφορά των δύο Κούρων διατυπώνει τη διάκριση της Κορινθιακής από την Ιωνική πλαστική. Παρόλο που πολλές είναι οι τυπολογικές ομοιότητες μεταξύ των δύο, η αντίθεση έγκειται στην αρχή συνοχής.**

Οι κοιλιακοί είναι σχηματισμένοι πανομοιότυπα, τα μαλλιά στυλιζάρονται και πέφτουν με τον ίδιο τρόπο σε ένα έξοχο καταρράκτη πίσω στην πλάτη (βαθύτερα, και ταινιωμένα περίτεχνα, στον Πτώο). Τα σωματικά χαρακτηριστικά σημαίνουν έναν πιο ραδινό, κατάκομψο τύπο για τον Κούρο από τη Μήλο. Η στερνική εξόγκωση είναι επίσης συναρπαστικότερη σε αυτόν.

Αλλά η καθοριστική διαφορά είναι θέμα αρχής. Εδώ στον Μήλιο μια ακαταμάχητη καμπύλη περι-γράφει το σώμα από μασχαλών μέχρι ονύχων, συμπληρούμενη από άλλες που αλληλοενισχύονται όπως έχω αναλύσει. Το αναγωγικό άνυσμα έτσι γίνεται ισχυρότερο. Ο Κούρος της Μήλου είναι Ιωνικός Κυκλαδικός –

χωρίς την παχεία σάρκωση του Ανατολικού Ιωνικού Ρυθμού, αλλά με καθοριστική την Ιωνική Αρχή συνοχής της Μορφής εις ον.

Η Κορινθιακότητα του εν λόγω Πτώου Κούρου φαίνεται και από ένα εξωτερικό γεγονός. Η συνάφεια και ομοιότητα του σωματοτύπου του με τον Κούρο του Ακτίου (στο Παρίσι, Ναξιώτικο μάρμαρο) No. 40: Figs. 154-156 Richter είναι ενδεικτική. Η διαφορά τους έγκειται βασικά μόνο στο ότι ο του Ακτίου έχει υποστεί ισχυρότερη την επίδραση της Αργείας τεκτονικής με τον «τετράγωνο» κορμό. Συγκρίνοντας μάλιστα με τον Κούρο της Δωρικής Θήρας No. 49: Figs. 178-183 Richter (στην Αθήνα, νησιώτικο μάρμαρο) ξεκαθαρίζουμε ότι ο Κούρος του Ακτίου παρακολουθεί την αυστηρότερη Δωρική δομή, ενώ ο Πτώος εμπνέεται από την Αττική (και ΔυτικοΙωνική) διαμόρφωση του σώματος.

Από τον Κορινθιακής αρχής και Αττικής πνοής Κούρο του Πτώου No. 157 Ducat, η μετάβαση στον κορμό του Κούρου No. 161 (Pl. LXXXVIII-LXXXIV) Ducat = No. 96: Figs. 312-314, (στις Θήβες, από το Πτώον επίσης, ίσως αλλά καθόλου σίγουρα Νάξιο μάρμαρο) σηματοδοτεί υπερίσχυση της Αργείας γλυπτικής τεκτονικής (όπως π.χ. προϊδεάζεται στον Κούρο του Ακτίου). Ο κορμός «τετραγωνίζεται», πακτώνεται και πυκνώνει, η αναγωγική δύναμη εξισορροπείται τελείως από τη βαρύτητα, ακριβώς όπως σε έναν Δωρικό κίονα. Οι στερνικοί μύες διαγράφονται εντονότερα, γλουτοί και μηροί ενισχύονται καθ' εαυτοί και στη σχέση τους. Η κόμη πέφτει πίσω σε ένα ολωσδιόλου εξεζητημένα ιδιαίτερο τρίγωνο με κορύφωση αρκετά χαμηλά στη σπονδυλική στήλη.

Ατελέστερο δείγμα ίδιας γραφής είναι ο Κορμός Κούρου No. 179 (Pl. XCVIII-C) Ducat = No. 97: Fig. 315 Richter (στις Θήβες, από το Πτώο, επιτόπιο μάρμαρο).

Αποκαλυπτική είναι η αντιπαραβολή των Κούρων αυτών προς τον Κούρο της Χαιρώνειας No. 99: Figs. 316-318 Richter = Buschor, Abb. 160-161 (στο Μουσείο της Χαιρώνειας, από Παριανό μάρμαρο, με περίεργη

ιστορία: το 1860 οι Conze και Michaelis τον είχαν δει στην Μονή Σκριπού, στον Ορχομενό, μετά χάθηκαν τα ίχνη του και εν τέλει επανευρέθη. Αφού ήταν στην μονή του Ορχομενού ενδέχεται να προήρχετο και αυτός από το Πτώον). Το σημαντικό χαρακτηριστικό σε αυτόν είναι ότι αν και ο γενικός τύπος του σώματος και το ολόγραμμά του συμπίπτει προς αυτά των προαναφερθέντων Κούρων, επιδεικνύει όμως εξ αντιθέτου την ιδιωματική Κουρική ευσαρκία της ανατολικής Ιωνικής τέχνης (προφανή ιδιαίτερος στο εύχυμο και πλούσιο πλάσιμο της κοιλιακής χώρας και στην γραμμή που χωρίζει κοιλιά και μηρούς κατά τρόπο που να υποδηλούται σχεδόν αναδίπλωση πιμελής παρά σύσφιγξη της χαρακτηριστικής εκεί μυϊκής λοφοσειράς), και μάλιστα άκομψα. Αν μάλιστα συγκρίνουμε μαζί (α) τον Κούρο No. 96: Figs. 312-314 Richter, και (β) τον No. 99: Figs. 316-318 Richter, με τον (γ) Πτώο No. 100: Figs. 319-321 Richter, λαμβάνουμε μια άμεση και χειροπιαστή αίσθηση της διαφοράς μεταξύ της Κορινθιακής μορφολογίας (α), της ΑνατολικοΙωνικής συγκρασης επί ΑργειοΔωρικού πεδίου (β), και της Αττικής επεξεργασίας του Κορινθιακού πλαστικού ρυθμού (γ) – και δεν είπα όλες τις συνθετικές ενέργειες που φανερώνουν οι Κούροι αυτοί. Και είναι και οι τρεις Βοιωτικοί.

Τον ΑνατολικοΙωνικό Κούρο της Χαιρωνείας (β) επανευρίσκουμε πανομοιότυπο στον Κούρο της Πόλης No. 108: Figs. 336-338 Richter = Buschor, Abb. 159 (από την Θάσο, και Θάσιο μάρμαρο). Μια ευρυθμότερη, χαριέστερη και πιο αναπεπταμένη μορφή του Πτώου (γ) βλέπουμε στον Κούρο της Δήλου No. 110: Figs. 341, 344 Richter (από την Δήλο, νησιωτικό μάρμαρο). Και στον Πτώο Κούρο (α) αντιστοιχεί, πιο σφριγηλά Αργειοφανής, ο Κούρος, επίσης της Δήλου, (από την Δήλο, νησιώτικο μάρμαρο), No. 112: Figs. 343, 346.

Από τις μορφοπλαστικές αρχές των θεμελιωδών γλυπτικών ρυθμών καταγόμεθα στις όποιες τοπικές ιδιορρυθμίες, - δεν αφωρμώμεθα από υποκειμενικές αντιλήψεις των τελευταίων για να αναχθούμε στην

σύλληψη των ενεργών δημιουργικών αρχών πλαστικής. Ακριβώς όπως στην αρχιτεκτονική ή την ποιητική, ακόμη και στην φιλοσοφία.

Γραμμή συνεχής οδηγεί από τον αρχέγονο ΣπαρτιατικοΔωρικό Κούρο της Φιγαλείας, με την Κορινθιακή μορφολογική ερμηνεία του, στον Κούρο της Ρόδου No. 124: Figs. 365-368 Richter και αργότερα στον Κούρο επίσης της Ρόδου No. 154: Figs. 447-449 Richter. Και οι δύο ευρέθηκαν δίπλα-δίπλα στην Ακρόπολη της Καμείρου, ακουμπώντας σε ένα βωμό του Ήλιου. Η Ρόδος είναι Δωρική και είχε ιδιαίτερες μυθιστορικές σχέσεις με την Κόρινθο.

Και φθάνουμε στο τέλος της σειράς των Βοιωτικών Κούρων, προς το 500 π.Χ.

Ο αριστουργηματικός Κούρος No. 197 (Pl. CXII-CXIV) Ducat = No. 145: Figs. 425-429, 437 Richter = Buschor Abb. 134-135 = Gerke, Tafel 34 = Grace, Figs. 80-81, (Αθήνα, από το Πτώο, εντόπιο Βοιωτικό μάρμαρο) προτελευταίος της αλυσίδας. Η πυκνότητα της μυϊκής δομής είναι Αργεία, η γενική τεκτονική Κορινθιακή. Στήθος και γλουτοί είναι έξοχα διαμορφωμένοι σε αντίστιξη, οι κοιλιακοί κατά τον Βοιωτικό τρόπο (πολλαπλή υπέρ φύσιν γράμμωση, σε στενή σχετικά κάθετη γωνία εμπρός), τα χέρια σε τέλεια μορφοποίηση και κάμψη, πλάτη, μέση, γλουτοί σε ρέουσα αρμονία ερατότητας. Η όψη είναι η κανονική Βοιωτική μεταποιημένη: πλατειά μύτη στους ρώθωνες, κάπως γωνιώδης καμπύλη ρινός-οφθαλμού, στόμα και μείδιαμα τύπου Χρυσάορος, πανσεληνοειδές πρόσωπο, ήπια εξέχοντα μήλα, πηγούνι ελαφρά προβαλλόμενο αλλά ενσωματούμενο σε πλατυάζουσες σιαγόνες, περίτεχνη, περιστεφής κόμμωση πέφτει στους ώμους. Συστοιχεί απολύτως προς τον Κούρο της Κέας.

Τελική κατάληξη αποτελεί ο Κούρος No. 202 (Pl. CXVII-CXIX) Ducat = No. 155: Figs. 450-457 Richter (στην Αθήνα, από το Πτώο, μάρμαρο,

φαίνεται, Πάριο). Αφιέρωμα δύο Ακραιφών κατά την επιγραφή σωζόμενη σχεδόν πλήρως στον αριστερό μηρό, πολύ ελλειπώς στον δεξιό, αντίστοιχα:

*Πυθίας ἠοκραιφ[ιευς με
και Ἀσχρίον ἀνεθ[ειαν*

*φι[.....ἀργ]υροτοχοσι
Πτοι[ει.....*

Στον προτελευταίο Κούρο της Βοιωτικής Σειράς, No. 197 Ducat, η συνάφεια προσώπου και σώματος προς τον Αττικό Κούρο από την Κέα δείχνει ότι η Αττική σύνθεση των δύο βασικών τάσεων Δωρικής γλυπτικής, Κορινθιακής και Αργείας (Σικωνικής και Αιγινήτικης), με την Ιωνική χάρι, λειτουργούσε και στη γειτονική Βοιωτία. Από μια Βοιωτική εντοπιότητα ξεκινώντας, οι καλλιτέχνες ακολούθησαν τα μεγάλα ρεύματα γλυπτικής δημιουργίας, πρωτοϊωνικό αρχικά όπως εκδηλώνεται στις Κυκλάδες (στα πρώιμα της Δήλου) και εν συνεχεία Κορινθιακό, τελικά δε Αττικό.

Ο σωματότυπος είναι ο ίδιος στους δύο Κούρους, καθώς και η μορφολογία. Η διαφορά έγκειται στο ότι το σώμα του Βοιωτικού Κούρου είναι πιο «στεγνό», ενώ ο Αττικός επιδεικνύει μυώδη υπερανάπτυξη. Κατ' αυτό το σημαντικό χαρακτηριστικό, το Βοιωτικό σώμα είναι κοντά στη Δωρική «άπαχη» μυικότητα, με το Αττικό να αντλεί από την ανατολικο-ιωνική σαρκική πληθωρικότητα.

Αλλά η κεφαλή και το πρόσωπο προήλθε από Βοιωτικό τύπο. Ενωρίς εμφανίζεται η δομή και τα χαρακτηριστικά της όψης σε δύο κεφαλές από το Πτώον, No. 105 (Pl. L) Ducat και No. 110 (Pl. LIII) Ducat. Το πρόσωπο διαδόθηκε ευρέως: απαντάται στην κεφαλή No. 102: Figs. 324-325 Richter = Buschor, Abb. 152, στην Χαλκίδα, πιθανώς από την

Εύβοια, νησιώτικο μάρμαρο. Η κόμμωση είναι επίσης παρόμοια. Το ίδιο και ο σχηματισμός των αυτιών. Το πρόσωπο εν τέλει ανάγεται στην αρχετυπική Βοιωτική μορφή που έχω αναφέρει.

Ο Κούρος No. 197, έρχεται: προβαίνει με την υπερήφανη κορμοστασιά του. Το κάλλος του λάμπει. Βγαίνει στο φως του Είναι από το σκότος του μηδενός, και είναι ο ίδιος το Φως του Είναι, το φανόν της κρυφιότητας. “έκ δ’ ἔθορε πρὸ φάωσδε”, (Ομηρικός Ὕμνος εις Απόλλωνα, v. 119). Προβάλλει, και αναμένει με την ελαφρά κάμψη των αγκώνων και με την αινιγματική έκφραση στο πρόσωπο.

Η κατάληξη, ο Κούρος No. 202 Ducat, καθιστά φανερότερη την προηγούμενη θέση. [= No. 155: Figs. 450-457 Richter = Abb. 40a-d Alscher = Buschor Abb. 139-141]. Είναι πιθανότατα από Πάριο μάρμαρο και τον αφιέρωσαν στο ιερό του Πτώου Απόλλωνα δυο πολίτες από τη γειτονική πόλη, Ακραίφεια. Ο καλλιτέχνης είναι πιθανότατα Βοιωτός, αλλά μπορεί το έργο να παραγγέλθηκε στην Αθήνα. Για την ταυτοποίηση μορφολογικών και τεχνοτροπικών Σχολών αυτό δεν έχει σημασία. Ο Κούρος δείχνει τη γενική επικράτηση της Αργείας τεκτονικής επί πλαισίου Αττικής σύνθεσης με βάση την Κορινθιακή ρυθμολογία. Αυτό έχει σημασία για τη διάγνωση «Σχολών».

Η συνέχεια από τον Κούρο No. 197 Ducat είναι πασίδηλη. Το πρόσωπο φεγγαρώνεται περισσότερο. Το ίδιο και η Αργεΐτικη «τετραγωνικότητα» της σωματοτεκτονικής δομής. Αλλά η Κορινθιακή λειότητα στη μυϊκή διάρθρωση των μελών και μαλακότητα μετάβασης από όγκου σε όγκο και μέλους σε μέλος, παραμένει. Η Ιωνική αρχή ενότητας της μορφής δια ισχυρού, συνεχούς περι-οριζοντος περιγραμματικού πέρατος έχει εγκαταλειφθεί. Από την Ιωνία έρχεται μια ορισμένη πληθωρικότητα σάρκωσης, πειθαρχημένη όμως στην αυστηρή εναρμόνιση της Δωρικής Αρχής. Ιδιαίτερο στυλ της εποχής (περί το 500 π.Χ.) αποτελεί η κόμμωση, συστροφική περιίδεση της πλούσιας χαίτης

πίσω σε επιμήκη, καμπύλο κότσο υπέρ τον σβέρκο. Ταινίες, μεταλλικές οι πλείστες και μια πλαστική, περιστέφουν την κόμη, όπως φαίνεται από την ελαφρά εμβάθυνση κατά παράλληλους κύκλους και την αλλαγή κατεύθυνσης των μαλλιών εκεί σε ζιγκ-ζαγκ. Η πλαστική απόδοση των μυϊκών όγκων στο στέρνο, κοιλιακούς, γλουτούς, μηρούς έχει την Αττική γελώσα επιβλητικότητα, μειδιώσα μεγαλοπρέπεια. Στην Αττική τέχνη το αρχαϊκό μειδίαμα διαπρέπει επιτροχάζον στην ίδια τη σωματική τελειότητα.

Ο Κούρος No. 156: Figs. 458-460 Richter (στις Θήβες, από την Εύτρησι της Βοιωτίας, μάρμαρο πιθανότατα Βοιωτικό) δείχνει τη δυναμική του ανύσματος της ιστορίας της τέχνης στη δεδομένη κρίσιμη στιγμή της κλασσικής μεταμόρφωσης της Μορφής. Η μυϊκή ανάπτυξη και διάρθρωση σαφέστερα και ισχυρότερα διακεκριμένων μελών επιτείνεται κατά την Αργεία τεκτονική. Αλλά τα στοιχεία της Κορινθιακής τεχνοτροπίας, όπως ανήχθησαν στη χαρίεσσα και μεγαλεπίβολη αρμονία από την Αττική τέχνη, εμμένουν. Στην αναγωγική υψιτένεια του κορμού, στην υπέροχη ερασμιότητα γλουτών και μηρών (οπίσθια και $\frac{3}{4}$ όψη), στη «στεγνή» μυϊκότητα της πλάτης (εξέχουσες ωμοπλάτες, πανίσχυροι προφαινόμενοι ραχιαίοι).

Η διαρκής και στενή σχέση Βοιωτίας προς Αττική διαπιστώνεται και εν προκειμένω για άλλη μια φορά με την μορφοπλαστική συνάφεια του Κούρου της Εύτρησης (και άρα και του Πτώου Κούρου No. 202 Ducat και της Βοιωτικής γλυπτικής) προς τον αριστουργηματικό Κούρο της Ακρόπολης No. 160: Figs. 464-466 Richter = H. Payne – G. M. Young, *Archaic marble Sculpture from the Acropolis*, Plate 108, 1-3 = E. Langlotz – W. H. Schuchhardt, *Archaische Plastik auf der Akropolis*, Tafel 41. Με αυτόν θα ασχοληθώ στην μελέτη της τρίτης και τελευταίας φάσης της Αρχαϊκής Αττικής Πλαστικής.

Ένας Κούρος αγνώστου προέλευσης στην Φλωρεντία (No. 169: Figs. 497-499 Richter) επιδεικνύει την ίδια τεκτονική της σωματικής μορφής. Θα εξετασθεί και αυτός σε επόμενη έρευνα.

Ο τελευταίος Κούρος του Πτώου No. 202 Ducat, έχει σημαντική οικογένεια. Αδελφός είναι ο Κούρος No. 159: Figs. 461-463 (στο Βρετανικό Μουσείο, Συλλογή Strangford, - το 1864, όταν περιήλθε στην κατοχή του Μουσείου δηλώθηκε προερχόμενος από τη Λήμνο, αλλά ευρέως θεωρείται ότι βρέθηκε στην Ανάφη, Πάριο μάρμαρο). Εδώ παρατηρούμε το έσχατο όριο προ της μεταμόρφωσης του Κλασσικού: το μείδίαμα έχει σχεδόν σβήσει από το στόμα, αν και μένει στην όψη. Αλλά πρόσωπο και κόμμωση και σώμα ανήκουν στην ίδια μορφολογία και τεχνοτροπία με τον τελευταίο Κούρο του Πτώου. Αττική Τέχνη. Με ισχυρή πια την Αργεία τεκτονική: χαρακτηριστική είναι η μυώδης, υπεργυμνασμένη, «τετραγωνική» δομή της οπίσθιας όψης, ευρύτατη πλάτη σε σχέση με το ύψος του κορμού.

Τον Αριστόδικο, εξάδελφο του Κούρου No. 202 Ducat, θα διαπραγματευθώ στη μελέτη της τρίτης φάσης της Αρχαϊκής Αττικής γλυπτικής, μετά την του Σουνίου και την της Αναβύσσου.